

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

שלח תשע"ה

פרשת שבוע

מאבקי עצמאות, שלטון ומלוכה (חלק ג')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבועיים האחרונים דנו באריכות בשאלה: מה קרה בתקופת המעבר בין מלכות שאול למלכות דוד: ובעיקר בשאלה: מה הפריע לדוד למלוך על כל ישראל אחרי מות שאול? השבוע נדון בשאלה: מדוע המליך אבנר את איש בושת ולא עזר לדוד לקבל את המלכות על כל ישראל: והרי אבנר היה זה שסירב לפגוע בכהני נב שסייעו לדוד, כפי שיתבאר בהמשך דברינו. על הפסוקים בתחילת ספר שמואל ב:

"וַאֲבִנֵּר בֶּן נֵר שָׂר צָבָא אֲשֶׁר לְשָׂאוּל לָקַח אֶת אִישׁ בִּשְׂת בֶּן שָׂאוּל וַיַּעֲבֶרְהוּ מִחֲנָיִם: וַיִּמְלְכֵהוּ אֶל הַגִּלְעָד וְאֶל הָאֲשׁוּרִי וְאֶל יִזְרְעֵאל וְעַל אֲפֹרַיִם וְעַל בְּנֵימִן וְעַל יִשְׂרָאֵל כֹּל" (ב' ח-ט)

מבאר רש"י: "מקרא היה דורש שעתידין שני מלכים לעמוד מבנימין, שאמר לו הקדוש ברוך הוא ליעקב 'ומלכים מחלצין יצאו' (בראשית לה יב) וכבר נולדו כל בניו חוץ מבנימין".

מכיוון שהברכה נאמרה בלשון רבים "מלכים" והיא נאמרה בלשון עתיד, מוכח היה, לדעת אבנר, שיהיו לפחות שני מלכים מצאצאי בנימין. כיון שעד כה מלך רק שאול, יש צורך להבטיח, כדי לקיים הנבואה, שלפחות עוד מלך אחד ימלוך משבט בנימין. פירוש זה מהווה סנגוריה גדולה על אבנר בן נר. מקורו של רש"י במדרש: "ר' ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן 'ומלכים מחלצין יצאו' זה ירבעם ויהוא, רבנן אמרי אפשר אבנר אדם צדיק והוא חולק על מלכות בית דוד, אלא מדרש דריש והמליך את איש בושת, הה"ד 'ומלכים מחלצין יצאו', זה שאול ואיש בושת" (בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה פב). מעיון במדרש מוכח כי רש"י בחר לפרש כרבנן וכנגד שלשת האמוראים, שמופיעים כדעה ראשונה. לדעתם אין מקור בפסוק לסנגוריה על אבנר.

גם מעיון בפסיקתא מוכח שדעת רבנן אינה מקובלת על הכל. וז"ל: "ומלכים מחלצין יצאו זה שאול המלך שעמד מבנימין תחילה למלכים שנאמר ויהי איש מבנימין ושמו קיש בן אביאל (שמואל א' ט' א') (פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא ג - ביום השמיני). לדעת הפסיקתא לשון הרבים המופיעה בפסוק בבראשית איננה מהווה מקור לכך שדווקא מבנימין יצא יותר ממלך אחד. פירוש רש"י הוא גם כנגד הדעה בסוגיה בסנהדרין שם מצינו: "למאן דאמר מיחה - מאי טעמא איענש? - אמר רב נחמן בר יצחק: ששה מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה" (דף כ ע"א). מוכח שלדעה זו אי אפשר לסנגר על אבנר בהסתמך על הפסוק מספר בראשית.

על כן נשתדל לבאר את הפרשיה בדרך המבוססת על דברי חז"ל: אבנר טעה ולכן נענש על ששיחא' מלכות בית דוד! ננסה לבאר מה גרם לטעותו של אבנר ומה עמד מאחורי מעשיו? כדי להבין את מעשיו של אבנר צריך להבין מי היה אבנר בן נר. שמו מעורר סקרנות שהרי משמעות שמו המלאה היא 'אבנר-אני אבא של נר' - 'בן נר-אני הבן של נר'.

שם זה מזכיר לנו שם אחר - אבימלך. 'אבימלך משמעותו אבי היה מלך וגם אני אבא של המלך הבא'. יש לזה משמעות רבה כי מדובר על בנו של גדעון, האיש הראשון שעם ישראל הציע לו במפורש את המלכות והוא סירב. בנו אבימלך שתפס את השלטון בכוח, באמצעות מסע רציחות נוראי, הכריז אבי כן היה מלך ואני אעביר את המלכות לבני אחרי. אבימלך הבין שההבדל בין שופט למלך בא לידי ביטוי בהעברת השררה לדור הבא (עיינו בספר שופטים בפרקים ח-ט).

בשבוע הבא נמשיך לברר עניין עקרוני זה, שיש לו גם השפעה על שאלות הלכתיות מעשיות בימנו.

נסיים בתפילה כי ממשלת ישראל תפעל יותר ויותר כמי שממשיכה את עקרונות הצדק והשלטון על פי מורשת נביאי ישראל וחכמי התורה.

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	---	---	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

יחסים בין בני זוג בהליכי גירושין / הרב עקיבא כהנא

הרב עקיבא כהנא

הגמרא (נדרים כ ע"ב) הביאה שיש פגם בבני ט' מידותי' כשאחד מהן הוא 'בני גרושת הלב', כשהכוונה שהבעל בא על אשתו בזמן שהוא חשב לגרש אותה. במאמרנו נברר דין זה, והיקפו.

מאיידך, הגמרא בגיטין (צ ע"א) כתבה שאדם שדעתו לגרש את אשתו ו'היא יושבת ומשמשותו', עליו נאמר: 'אל תחרוש על רעך רעה, והוא יושב לבטח איתך', נשאלת השאלה והלא הבן הוא מבני ט' מידות, וכפי שמבואר בגמרא בנדרים, ואם כן מדוע הגמרא בגיטין צריכה להזהיר על כך?

יש לציין שפרשנים רבים (ר"ן על הדף ועוד) ביארו שבגמרא כאן וודאי שאין מדובר כשאדם מגרש מתוך שנאת אשתו, שהרי אם כן הולד יחשב ליבני שנואה', אלא שהוא מגרש למרות שאין ביניהם שנאה, מתוך רצון לשאת אשה אחרת, או אילוץ מסויים - הלכתי או כלכלי, למרות זאת הולד נחשב ליבן גרושת הלב'.

לעומתם, בתשובות הגאונים (שערי צדק ד, ז, מד) כתבו שאם הבעל והאשה מסכימים על הגירושין בתנאים מסויימים שטרם התקיימו (לדוגמא בתנאי שישגי מספיק כסף לכתובתה - כריכה של הגירושין בנושאים ממוניים), מותר להם בינתיים לחיות ביחד כרגיל, בלי שום איסור, ככל הנראה מכיון שהבינו שאם הבעל מודיע לאשה על רצון הגירושין, אין בעייה, והבנים גם לא יחשבו ליבני גרושת הלב', אם שניהם יודעים שהם הולכים להתגרש. וניתן להוכיח זאת מהלשון 'גרושת הלב', כלומר, שהבעל מסתיר את רצונו לגרש בלבד.

המאירי (בגיטין) והראב"ד על הרי"ף ביארו שהאיסור בגיטין לא מדבר על תשמיש המיטה, אלא על תשמישי הבית, וגם בהם אסור לבעל להשתמש באשתו בזמן שהוא חושב לגרשה, אבל תשמיש המיטה וודאי שאסור מצד 'בני גרושת הלב', נראה שבמקרה זה, אם שניהם יודעים על הגירושין, ובכל זאת יש ביניהם חלוקת עבודה מסויימת, אין בזה כל איסור, והאיסור הוא רק כאשר האשה אינה יודעת מהגירושין, והבעל ממשיך להנות מהבישולם שלה, ושאר מלאכות הבית.

הבית שמואל (אבן העזר קיט, א) ביאר שיש להבדיל בין מקרה שבו הבעל ואשתו משמשים, והאשה יכולה להתעבר מתשמיש זה, שאז באמת אין לשמש מטעם הגמרא בנדרים, ואילו במקום שהאשה מעוברת, או שאינה יכולה להתעבר מסיבה כלשהי, אז אין איסור מטעם בני ט' מידות, ועדיין אסור לשמש מדין 'אל תחרוש על רעך רעה'.

ב"ש (א) מביא שיטה נוספת שאם הבעל חושב לגרש את אשתו רק בעוד זמן ארוך, אין איסור, והאיסור הוא רק כשרוצה לגרשה מיד כשיזדמן לו.

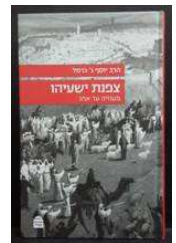
דעה נוספת היא דעת המשנה למלך (איסורי ביאה כא, כח) שאיסור 'בני גרושת הלב' הוא רק באופן שדעת הבעל כבר על אשה אחרת, והוא רק מחכה לגירושין על מנת לשאת אותה, באופן זה הביאה מתבצעת עם אשה זאת, אבל מחשבת הבעל על אשה אחרת, ובאופן זה הבן פגום, אבל במקרה גירושין רגיל אין איסור אלא אם כן האשה אינה יודעת.

לסיכום: ישנם שתי גמרות שצריך להבין מה כל אחת מוסיפה: האחת אומרת שבנים של אשה שבה עליה כשרוצה לגרשה נחשבים ליבני גרושת הלב', ואילו השנייה אומרת שאין לשמש עם אשה כשרוצה לגרשה משום 'אל תחרוש על רעך רעה', כמה הסברים נאמרו על מנת להסביר את היחס בין שני המקורות: מתשובות הגאונים נראה שאם שניהם יודעים אין כלל בעיה של בני גרושת הלב, אלא רק כשיש חסרון ידיעה, ויש שהסבירו שחל איסור נוסף לא רק בתשמיש המטה, אלא גם בשימושים אחרים, לדעת המשנה למלך, כל האיסור בגרושת הלב' הוא רק כשהבעל חושב על אשה אחרת.

למעשה, דיון זה אינו פשוט, אך ברור שאין למנוע יחסים בין בני הזוג בגלל מחשבה קלה על גירושין, כיון שיש חשש שזו תהיה 'נבואה המגשימה את עצמה', כלומר, עצם ההמנעות מיחסים תערער את היחסים עוד יותר, ותגרום בעצמה לגירושין.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיג אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנובואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנובואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

סוגרים שבוע

עלון להדפסה לשולחן שבת

Montevideo, Uruguay

מונטוידאו, אורוגואי

אדר א' תשנ"ה

נישואיה של "גרושה" מקדושין רפורמים לכהן שחזקתו מסופקת

שאלה

לפני מספר חודשים, מסרתי לאשה גט שסודר ע"י כתבו ותנו. לאחר מסירת הג"פ בפני ב"ד של ג' אמרתי לאשה כנהוג שהיא אסורה לכהן ולא יכולה להתחתן לפני צ"ב יום. אשה זו פנתה אליי לפני מספר ימים בהודעה מצערת שהיא רוצה להנשא אולם מתברר לה שחברה הוא כהן.

בחקירה ובדיקה של הנושא התברר כך:

הנשואין הראשונים של האשה היו על ידי רב רפורמי. אני מצרף צילום של הכתובה כדי להתרשם מבורותו של אותו רב. כמו כן קשה להניח שהיו עדים כשרים כל שהם בחופה זו. (באורוגואי יש מעט משפחות דתיות וכל פעם שצריכים עדים כשרים צריך להזמין במיוחד. אני נוהג לקחת עימי תמיד אדם יר"ש לחתונות שכן ידוע לי שלא יהיו עדים כשרים באופן רגיל. כמו כן בחופות של הרב הנ"ל הכלה מוסרת טבעת לחתן ואומרת אני לדודי... ואולי בכך בטלים הקידושין כפסק הרב משה פינשטיין. לאשה אין ילדים מנשואין אלו.

מצד החתן המשפחה איננה דתית לפחות מזה שלושה דורות. הסבא של החתן נולד בארגנטינה ולא קיבל חינוך יהודי או דתי, אביו של החתן אפילו לא עשה בר מצוה שהוא דבר המקובל אפילו במשפחות לא דתיות וכן הם אינם עולים לתורה כלל. כמו כן שם המשפחה של החתן הוא שם משפחה שאיננו מיוחד לכהנים. מוכרים לי בעלי שם זה שהם לויים וישראלים בקהילתנו. שאלתי היא כמובן האם ניתן למצוא צד להיתר בנדון. ברור שאם היינו יודעים על מצב זה לפני מסירת הגט היה יותר פשוט ויתכן שהיינו פוסלים את הקידושין בלבד, כדעת הרב משה פינשטיין שאין קידושיהם קידושין ואין צריך לחוש להם כלל (אבן העזר ח"א, סימן ע"ו-ע"ז וכן באבן העזר ח"ג סימן כ"ג וכ"ה). ושמה בכגון זה יש לחוש לדברי הרמ"א שכתב שבמקום עיגון ודוחק יש לחוש לדברי המקילים.

אולם כעת שנמסר הג"פ, האם ניתן לבטל את הקידושין הראשונים שהיו על ידי רב רפורמי ולומר שהג"פ ניתן לחומרא ולמרות שיש כאן ריח גט להתחשב בספק שקיים לגבי חזקתו של החתן ככהן ולהתיר הנישואין? כמו כן יש להתחשב בכך שלמרות שלבני הזוג חשוב להנשא כדת משה וישראל, אם לא יהיה דרך להנשא כהלכה הם יתחתנו בנישואין אזרחיים בלבד שיש במדינה זו או ילכו לרב הרפורמי שישא אותם.

תשובה

יש לוודא אם נכחו ב"חתונה" עדים כשרים אם לאו¹. אם אי-אפשר לוודא את הדבר, יש לסמוך על פסקו של הגר"מ פינשטיין באבן העזר חלק ד' סי' מו, לתלות שלא היו שם עדים כשרים, וממילא הקידושין בטלים². משביטלנו את הקידושין על סמך הנ"ל, גם בטל הצורך בגט שניתן, ועל כן אין כאן דין של ריח גט³. יש להבחין בין מקרה זה לפסק הרמ"א (שו"ע אבן העזר סי' ו סעיף א) המדבר בגט בגלל קול, כי שם יש מקום לומר שאכן היו קידושין, וממילא הגט הינו גט, מה שאינו כן בנדון דידך⁴.

¹ כך כתב הגר"מ פינשטיין באה"ע (חלק ג סי' כג וחלק ד סי' מו), וכך משמע מדבריו שם (חלק א סי' עו-עז) שמצריך אפילו קבלת עדות על הנוכחים כדי לפסול אותם לעדות.

² אעפ"י שנראה, שזה סותר את מה שכתב בחלק א סי' עז, שמצריך קבלת עדות על הנוכחים כדי לפוסלם, סמכנו על השו"ת הנ"ל, שהיא יותר מאוחרת, וגם שכתב כך גם בחלק ג סי' כג. וייתכן ששם החמיר בעל "אגרות משה" משום שהיה סיכוי גדול יותר לעדים כשרים, אבל לפי שכתבת, אצלכם רוב הסיכויים שלא נכחו עדים כשרים.

³ ויש נימוק נוסף ב"אגרות משה" הנ"ל (גם בחלק ג כה ובחלק ד יג) לפסול הקידושין אפילו אם נכחו עדים כשרים, והוא שמעצם סידור הקידושין של הרפורמים נראה, שאין הכסף שהחתן נותן לכלה פועל את מעשה הקידושין, שהרי שני הצדדים נותנים טבעות זה לזה, ולכן נראה שלא לקניין קידושין מתכוונים, אלא שהקידושין עצמם נגמרים בדיבור והסכמה, והמתנות הן רק לחיבה.

⁴ עיין תשובת הרשב"א (ח"א סי' שד וח"ד סי' כד), וכעין זה הובא ב"בית יוסף" (אה"ע סי' יג בד"ה ומשי"כ רבנו וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש וכ"ו) "וכל שלא היתה צריכה גט ממנו, אפי' נתן לה גט, אינו פוסל לכהונה, שזו לא נתגרשה מאישה אלא מאיש שאינו אישה וכ"ו, ואין חוששין משום הרואים, דכל שהגט אינו גט, חספא בעלמא הוא ואינו פוסל לכהונה".

מה שכתב הרמ"א בקול קידושין "אעפ"י שהוא ברור, שאין ממש באותן קידושין", היינו במדובר מה"בית יוסף", שהאשה ואביה מכחישים את העד שהעיד, שהי' שם מעשה קידושין, שראה הוא ועמו עוד עד אחד, שעכשיו הוא מת, שמצד הדין שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא. שבכהאי גוונא כשבית-דין חייבו והצריכו גט מחמת הקול, שראו, שאם אמנם מצד ההכחשה אין כאן עדות מספקת, אבל לפי הקול שיצא, במציאות יתכן שהיו הקידושין כפי עדות המוכחשת, ובגלל זה חייבו את מתן הגט לחומרא. מה שאין כן בנדון שלנו, שהגט שניתן אינו אלא חספא בעלמא, שעל כן אין כאן אפילו דין של ריח הגט, לפי הכרעת פסקו של הגר"מ פינשטיין. אמנם עיין בשו"ת הרשב"א (ח"ד סימן ד"יש) שמשמע שחולק עי"ש.

ובזה מיושבת הסתירה בין הרשב"א שבהערה 3 לתשובתו בח"א סי' תקנ ובשאלות המיוחסות קלב, ועיין "בית שמואל" (סי' ו ס"ק ג).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך
הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.
תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי "השלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

